

Området syd for Mandemarke/Busene

Alle illustrationer
kan forstørres

Skemanummer:	19
Betegnelse:	Området syd for Mandemarke/Busene
Kategori:	Dominerende træk
Registreringsdato:	November 2004
Registrator:	Erica Heyckendorff, Berings Tegnestue

Kort over bebygget struktur

Input: terrænformer - rumdefinerende elementer - homogene forløb - grænser - fixpunkter - kig

Det berørte område omfatter området syd for Mandemarke/Busene, fra Klintholm havn til og med Busene Have.

Topografisk undersøgelse

Input: topografiske forhold - udnyttede landskabstræk - byprofil/silhuet - grænse mellem byrum og land - grænse til vand

Landsbyerne Mandemarke og Busene ligger velplaceret på sydvestsiden af højdedragene, der bygger sig op til Klintskoven i nordøst. Landskabet har to karakterer lige syd for Mandemarke: Mod vest det åbne flade landskab og mod øst det mere kuperede landskab, der kulminerer i Klinteskoven. Mellem de to landsbyer skubber terrænet sig yderligere frem mod syd, og vejen og skoven følger med frem og danner en naturgiven adskillelse mellem de to landsbyer. Indenfor landsbyerne er der ligeledes ret kuperet, især i Busene, der trods sin ringe størrelse har et heftigt terræn. Byen er lille og overskuelig, skubbet ind i terrænet, der styrer vejen ind gennem landsbyen, og drejer vejen sydover ved landsbyens afslutning.

Historisk analyse

Input: Historisk byplan - matrikelstruktur - byudviklingsområder - funktionelt bymønster - gadestruktur - byrumsenheder

Busene, Buzsingelittle. Buse = hvælvet = bakker.

Området rummer kulturhistoriske træk fra oldtiden frem til i dag, med dysser og høje, skanse og landsbyer. Mandemarke og Busene er fredet med en 23 år gammel status quo-fredning, der har bevaret landsbyerne, der blev primært blokudskiftet mellem 1809-14.

Udskiftningen og udflytningen af landsbyfællesskabets jorder i slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-tallet betød, at der skete et opbrud i landsbyernes gamle indretning. Ved landsbymarkernes udskiftning tildeltes hver bonde sin andel af landsbyens marker - fællesskabets dyrkningsmetoder ophæves

til fordel for bondens frie dyrkningsinitiativ. Udskiftningen kunne ske efter forskellige former efter europæisk forbillede/Bernstorff-reformerne. Der var tale om stjerne- eller blokudskiftning - eller en kombination af disse (Busene). I små landsbyer og hvor bønderne ikke ønskede udflytning blev stjerneudskiftning benyttet. Blokudskiftning blev benyttet, hvor man ønskede mere regelmæssig og samlet jorder til de enkelte gårde, f.eks. syd for Mandemærke og Busene landsbyer. Udskiftningsformerne i stjerne- og blokform blev kombineret i det uendelige.

Vangelagene mellem landsbyerne ophævedes ved udskiftningen; der oprettedes nye skel og gærder, til omkransning af den enkeltes marker. Udskiftningen og udflytningen af gårdene fik også betydning for vejnettet, som måtte indrettes efter de nye markskel. Således fik udskiftningen og udflytningen af landsbyfællesskabets jorder stor betydning for kulturlandskabets nuværende udseende, og syd for Mandemærke og Busene er dette mønster særligt tydeligt og let opfatteligt i det åbne landskab.

Mandemærke Have og Busene Have ved kysten har navn efter tilhørsforholdet til landsbyerne, og afslører ejerlavsgrensene helt nede ved kysten. Ejerlavsgrensene afslører sig ligeledes tydeligt i matrikeludstykningskortet, se kort fra 1835: Et regelmæssigt mønster af matrikler orienteret nord-syd, på hver side af vejen, syd for Busemærke (1). Regelmæssige blokke, orienteret øst-vest med gårdene beliggende nærmest midt på matriklen (2), syd for Mandemærke. Og til sidst, syd for Busene, dels stjerneudskiftet jord (3) til de gårde der blev i byen (Skovlund og Bakkegård), dels de blokudskiftede jorder med gårdene udflyttet, placeret midt på de nye matrikler; vejen går nær bygningerne, tværs gennem matriklerne (4). For både Busene og Mandemærke ejerlav gælder at matriklerne nær kysten (5) er små lodder, her i blandt haverne.

Når man sammenligner kortet fra 1835 med kortet fra 1887, ser det for sig selv, at den sydlige række gårde oprindeligt har haft en ligeværdig gård som genbo, på nordsiden af vejen; på kortet fra 1887 vises disse blot som huse.

Den nuværende større samlede bebyggelse i området, Kraneled, er af yngre dato, opstået omkring skolen, som vises som eneste bygning på stedet på kortet fra 1887 (Kaneled (!) Skole).

De fleste veje i området er rette linjer, kun vejen syd ud ad Mandemærke (A) mod kysten afspejler terrænet i et mere slynget forløb ned forbi et lokalt højdepunkt, der har tidligere har huset en mølle (kort 1887). En pendant er vejen der forbinder gårdene (B), men denne forbindelse er mere underordnet i vejhierarkiet.

Der har i første del af 1900-tallet ligget flere

sommerpensionater og -hoteller i området: i Kraneled og Busene (Skovlund), og en roebane gik gennem området (C på kort fra 1940-erne).

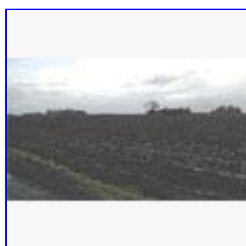
Gårdenes navne/lokalteterne vidner om terrænet og forhistoriens mange høje i området: Landhøj, Bjergby, Gurkebakke, Kongsbjerg, Solbakken, Højholt og Bakkegård.

Arkitektonisk iagttagelse/skitsering, samt vurdering

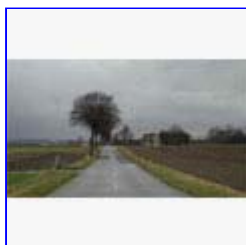
Input: målforhold - rumlige relationer - åbninger - stigninger - grænser - retninger - bygningslementer - belægninger Samspil mellem topografi og byrum - fixpunkter - homogene forløb - rumligt artikulerede brud og forskelle - reminiscenser af historiske strukturer og bygninger - sammenstød mellem historiske lag - anbefalinger

Området syd for Mandemarke og Busene udgør en stor, åben flade med gårdene, som punktvisse "øer" af bygninger med træer omkring, i det vide landskab. Kun ved Kraneled, der har beplantning af graner omkring sig brydes de åbne vidder. Mødet med kysten varierer: syd for Mandemarke går markerne helt ud til kystskrænten og giver området en meget åben karakter, mens det syd for Busene formidles mere blidt af beplantningerne omkring Mandemarke og Busene Have. Bag den store flade danner Klinteskovens kuperede terræn en skærm mod nord og nordøst, mens det levende hegn langs vejen hen mod Mandemarke, vinkelret på landevejen afgrænser området mod nordvest.

En andet væsentligt træk i landskabet er vejen parallelt med kysten, fra Klintholm i vest, via Kraneled, til krydset med vejen stik syd fra Busene. I vest markeres vejen af en række gårde, der ligger næsten rytmisk placeret med omtrent samme afstand op til vejen og indbyrdes mellem hinanden, syd for vejen. Flere af dem står arkitektonisk ganske velbevaret. Vejen markerer sig flot med træer, der står som markante, lodrette elementer, hen over fladen, og understøtter det homogen beliggenhedsmønster.

På den anden side, øst for Kraneled, er mønstret et andet: her ligger bindingsværksgårdene på nordsiden, helt ud til vejen, mens gårdene på sydsiden er spredt ud med mere løs hånd.

Kraneled markerer sig i landskabets ved sin beplantning af høje grantræer nord for byen og i haverne omkring husene. Træerne er i høj grad med til at stedfæste landsbyen i det åbne landskab. Signifikant er også den store hvide hotelbygning, der ligger flot i den sydlige kant af landsbyen. Byen er ikke stor, så også indadtil præger hotellet - nu overgået til anden udnyttelse (efterskole) - og danner, sammen med smedjen overfor og skolen lidt tilbagetrukket, oppe ad sidevejen, en landsbymidte.

Busene er en lille landsby, der nærmest ligger skudt ind i det bakkede landskab. Den sluttede bebyggelse består af nogle små gadehuse i nær kontakt til gadeflugten, et par lidt større steder og en stor gård, Bakkegården, lidt længere mod øst. I den vestlige del dannes en mindre landsbymidte af en grønning med busstoppssted og en del brønddæksler, der vidner om stedets oprindelse som stedet, hvor landsbyens vandbrønd var placeret. Herefter stiger terrænet dramatisk op til Bakkegården, hvis fine veranda fanger blikket oppe på bakken. Der er flere velbevarede huse i byen, og det giver karakter og helhed til den lille landsby. Et hus i stil inspireret af Bedre byggeskik, Skovlund, skiller sig ud ved sin stil og størrelse - dette er et tidligere sommerpensionat, udmatrikuleret fra den bagvedliggende ældre gård, hvis længer ligger som nabo lige bag bygningen.

Mandemærke ligger mere fri af bakkerne og er en større landsby, der i landskabet markeres ved sin beplantning, som slutter sig om byen. Belyses nærmere i skema 18.

[Til sidetop](#)

[Udskriv denne side](#)

Til oversigt